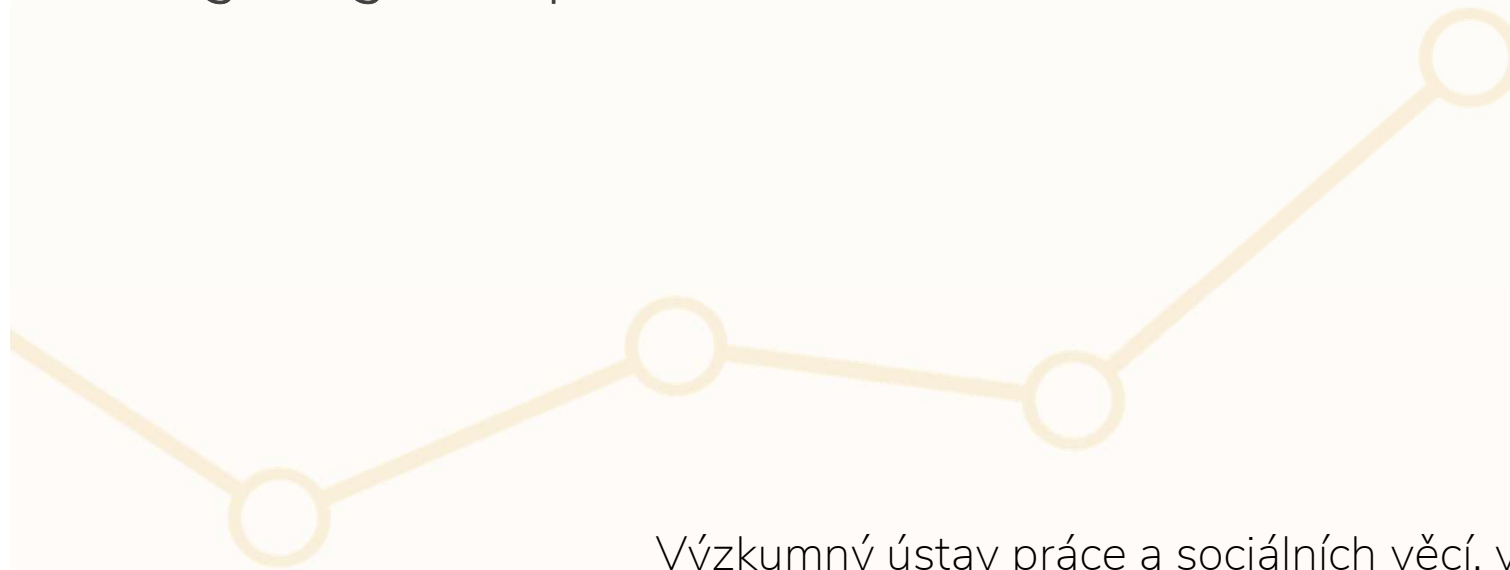

Otcovství, mateřství a prarodiče v kontextu trhu práce

Mgr. Olga Nešporová, PhD.

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Research Institute for Labour and Social Affairs (RILSA)

OBSAH

- OTCOVSTVÍ A MATEŘSTVÍ
- SLAŽOVÁNÍ RODIČOVSKÝCH A PRACOVNÍCH POVINNOSTÍ
- PRARODIČOVSKÁ POMOC S PÉČÍ O DĚTI

Výzkumné projekty

- Otcovství a mateřství v kontextech trhu práce a sociální politiky (2015–2017)

<https://www.rilsa.cz/projekty/otcovstvi-a-materstvi-v-kontextech-trhu-prace-a-socialni-politiky/>

- Komplexní výzkum o situaci rodin a seniorů (2018–2022)

<https://www.rilsa.cz/projekty/komplexni-vyzkum-o-situaci-rodin-a-senioru/>

- Život ve stáří II (2022–2027)

<https://www.rilsa.cz/projekty/zivot-ve-stari-ii/>

RODIČOVSTVÍ A GENDEROVÉ ROLE

- OTCOVSTVÍ
- MATEŘSTVÍ

Komplementární dělení rolí (otec živitel, matka pečovatelka), ale někde i zástupnost v péči

Hlavní úloha OTEC ŽIVITEL; Většina párů však očekávala, že muž se bude podílet i na péči o děti a na domácích pracích. Mateřská péče o dítě, otec jako POMOCNÍK MATKY.

Koncept AKTIVNÍHO OTCOVSTVÍ (*involved fatherhood*)

- Otec tráví čas s rodinou, osobně se stará o dítě a také pomáhá s domácími pracemi, se kterým se ztotožňovalo mnoho dotazovaných (hlavně nastávající matky doufaly, že se jejich partner zapojí do rodinného života a pomůže jim s péčí o děti a domácími pracemi). Většina dotazovaných otců byla schopna se o své dítě postarat sama, ale existovaly rozdíly v tom, zda to dělali pravidelně, nebo jen příležitostně.

ŽIVOTNÍ ZMĚNY PO NAROZENÍ PRVNÍHO DÍTĚTE – OTCOVÉ (VÝPOVĚDI V ROCE A PŮL VĚKU DÍTĚTE)

- Méně (nebo téměř žádný) volného času (pro sebe, koníčky, partnera)
- Nedostatek spánku
- Nemožnost plánovat si vlastní čas (dítě může snadno měnit plány)
- Výrazně méně chození ven ve večerních hodinách
- Změny ve způsobu trávení volného času (s dítětem)
- Méně odpočinku, žádný úplný odpočinek
- Více času stráveného doma, těším se na návrat domů
- Žádné (významné) změny

- ZŘÍDKA:
- Velké změny, všechno se změnilo (nový pohled na svět)
- Více radosti (ale i starostí)

HLAVNÍ ZMĚNA: ČAS (TRÁVENÍ ČASU S DÍTĚTEM)

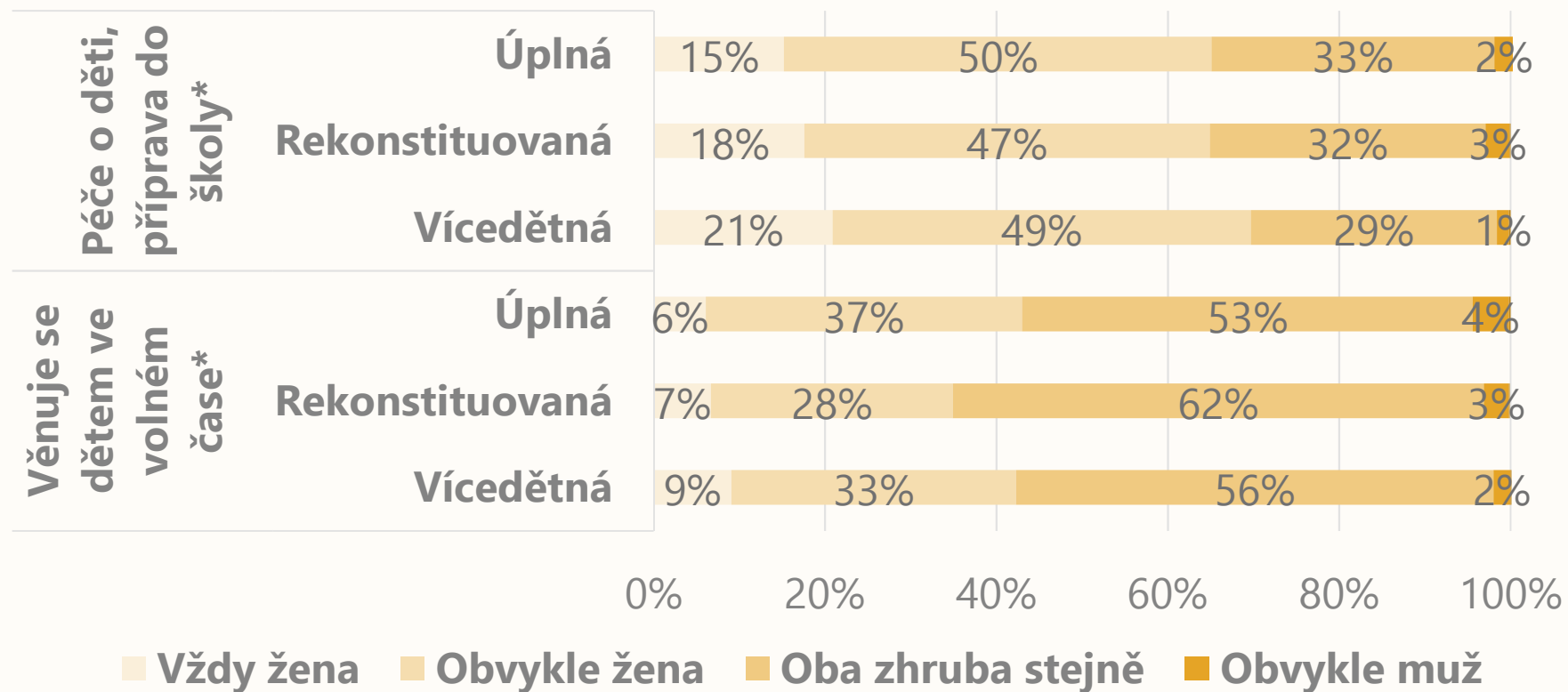
- - ❑ Méně volného času pro sebe - **negativní interpretace** (nejčastější)
  - ❑ Změna vnímání volného času na čas strávený s rodinou - **neutrální interpretace** (běžné)
  - ❑ Užívání si času s dítětem - **pozitivní interpretace** (nejméně časté)

Přechod k otcovství (Hazy Transition to Fathorhood)

- pozvolný, plynulý, nejasný

- ❑ Očekávání dotazovaných ohledně otcovství byla vágní a otevřená
→ s otcovstvím nepřicházela žádná velká překvapení
- ❑ Životní změny, které otcovství přineslo, nebyly obvykle považovány za zásadní; většina změn souvisela s časem a byla hodnocena buď negativně, nebo neutrálně
- ❑ Profesionální závazky se s otcovstvím nezměnily; někteří muži však uvedli, že tráví méně času v práci, aby mohli být s dítětem
- ❑ Zapojení otců do péče o děti nemělo jasnou souvislost s pracovními závazky matek
- ❑ **Osobní preference** a strukturální podmínky jsou velmi důležité z hlediska chování mužů jako otců (aktivní otec X matky – mnohem důležitější strukturální podmínky)

Péče o děti a volný čas trávený s dětmi podle typu rodiny (v %)

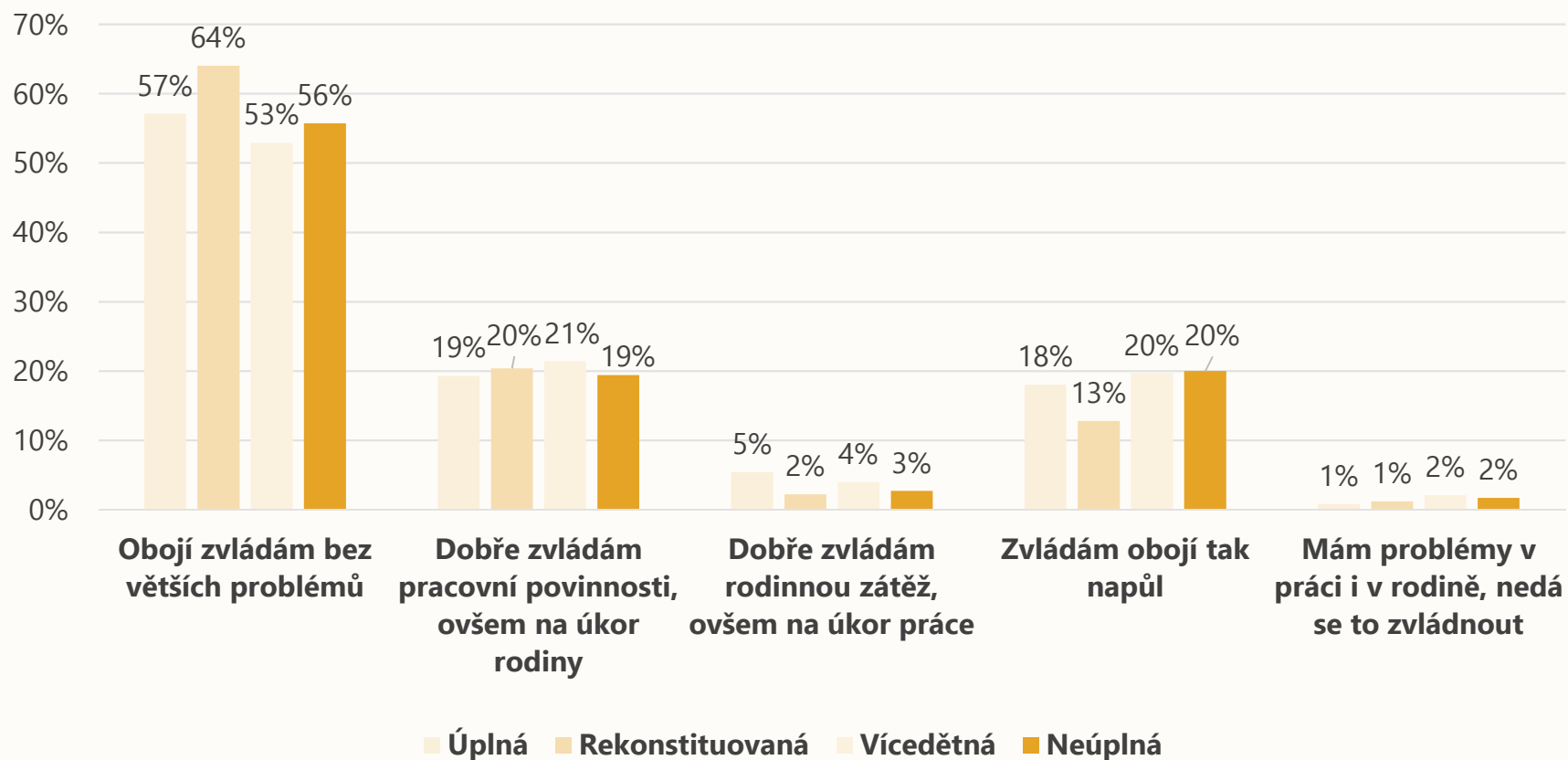
Pozn.: * U položek označených hvězdičkou byly rozdíly v odpovědích mezi jednotlivými typy rodin na pětiprocentní hladině statisticky významné. Odpověď „vždy muž“ nebyla zastoupena.

Zdroj: Rodiny 2018–2021

Úplná rodina = matka, otec a 1–2 společné děti; Rekonstituovaná rodina = matka, otec a alespoň jedno dítě z předchozího vztahu; Vícedětná rodina – rodina se třemi či více nezaopatřenými dětmi.

Zvládání rodinných a pracovních povinností

Pozn.: pouze respondenti, kteří byli v době výzkumu ekonomicky aktivní (zaměstnaní či OSVČ).

Úplné rodiny N = 1436, rekonstituované rodiny N = 667, vícedětné rodiny N = 758, neúplné rodiny N = 819, Zdroj: Rodiny 2018 – 2021.

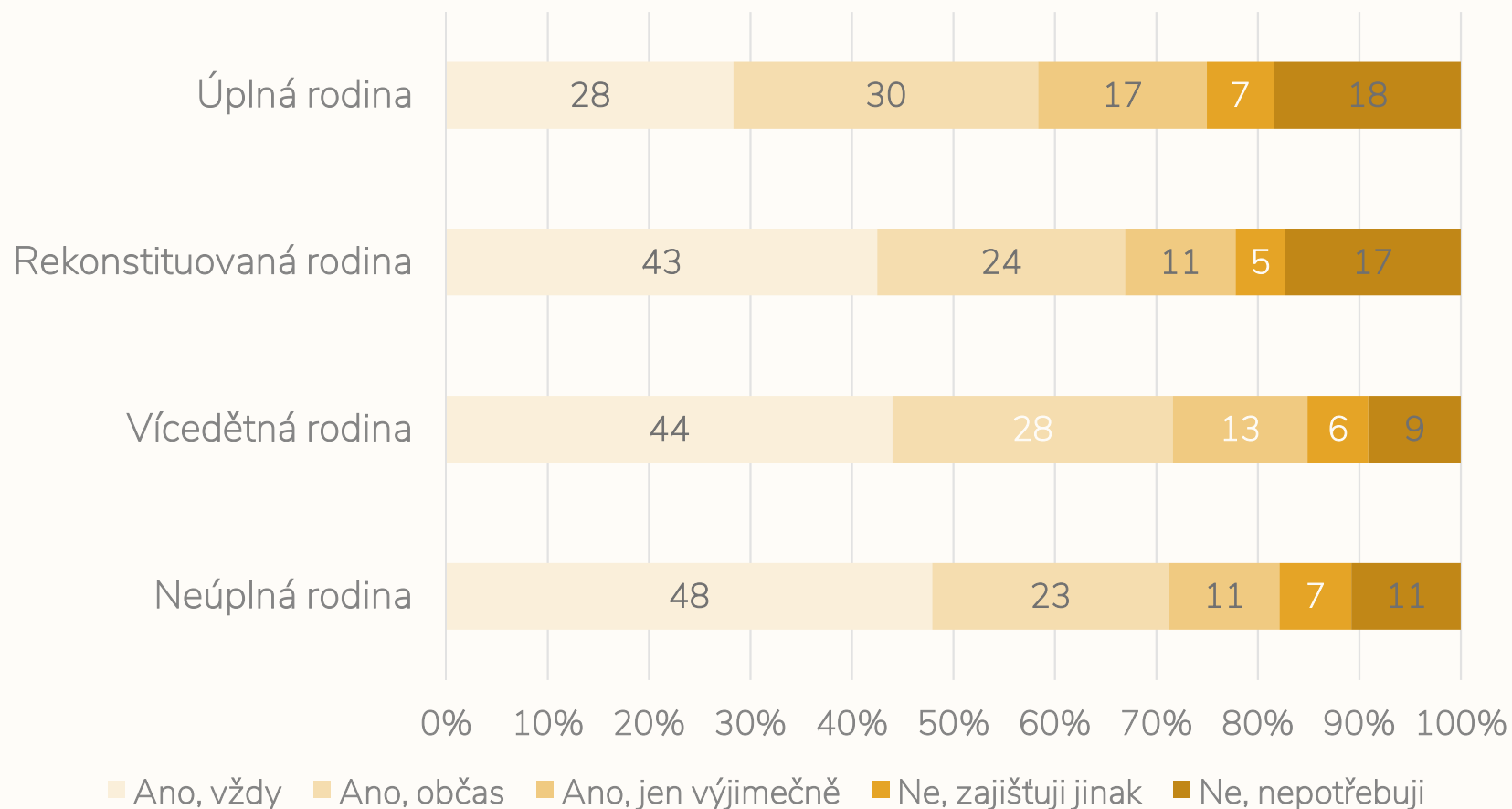
Úplná rodina = matka, otec a 1–2 společně děti; Rekonstituovaná rodina = matka, otec a alespoň jedno dítě z předchozího vztahu; Vícedětná rodina – rodina se třemi či více nezaopatřenými dětmi.; Neúplná rodina = jeden rodič a dítě/děti.

Faktory ovlivňující sladování rodinného a pracovního života

- **Věk dítěte** – čím bylo dítě mladší, tím spíše jeho rodiče uvedli, že se jim nedaří sladit rodinné a pracovní povinnosti (největší rozdíly v úplných rodinách)
- **Počet dětí** – více dětí, znamenalo větší zátěž pro matky i otce
- **Vzdělání rodiče** – vícedětné a neúplné rodiny – nižší vzdělání znamenalo menší spokojenost se zvládnutím obou rolí
- **Výše úvazku** – nepotvrdilo se, že by rodiče s nižším úvazkem sladovali lépe (vliv pouze v úplných rodinách, kdy rodiče/matky s nižším úvazkem častěji uváděly že zvládají „obojí tak napůl“, obdobně samoživitelé, tam bez signif.)
- **Gender** – nehrál velkou roli, vliv se potvrdil pouze v rodinách se třemi a více dětmi (otcové častěji plnili pracovní povinnosti na úkor rodinných, matky častěji zvládaly rodinnou a pracovní zátěž „tak napůl“)

Mezigenerační pomoc s péčí o děti

Četnost pomoci prarodičů s péčí o dítě/děti (v %)

Statisticky významně odlišné hodnoty jsou v grafu uvedeny černou barvou, hodnoty, které se při srovnání jednotlivých typů rodin významně statisticky neliší, jsou bílé.

Prarodičovská péče o děti a sladování rodičů

- Mezi rodiči, kterým prarodiče pomáhali s péčí o děti vždy, když to potřebovali, byly výrazně nejvyšší podíly těch, kteří zároveň uvedli, že bez větších problémů zvládají plnit svoje rodinné i pracovní povinnosti a zároveň nejnižší podíly těch, kteří „obojí zvládali tak napůl“, nebo měli problémy v práci i v rodině
- Ze zjištěných souvislostí mezi četností prarodičovské péče o vnoučata a spokojeností rodičů s tím, jak zvládají sladit pracovní a rodinné povinnosti lze jasně vyvodit, že pomoc prarodičů s péčí o vnoučata pomáhá rodičům lépe skloubit rodinnou a pracovní sféru.

Souvislost mezi pomocí s péčí o děti ze strany prarodičů a sladováním rodiny a práce podle typu rodiny (sloupcová %)

Sladování rodiny a práce		Četnost prarodičovské pomoci s péčí o děti				
		Ano, vždy	Ano, občas	Výjimečně	Ne (jinak)	Ne, nepotřebuji
Úplné rodiny	Obojí zvládám bez větších problémů	56,3	56,0	46,0	51,1	69,8
	Dobře zvládám práci na úkor rodiny, případně opačně	25,2	25,3	30,2	24,4	20,4
	Zvládám obojí tak napůl, případně mám problémy v práci i v rodině	18,5	18,7	23,8	24,4	9,8
Rekonstituované rodiny	Obojí zvládám bez větších problémů	71,0	57,2	44,9	51,9	69,7
	Dobře zvládám práci na úkor rodiny, případně opačně	18,8	27,7	30,8	25,9	17,6
	Zvládám obojí tak napůl, případně mám problémy v práci i v rodině	10,2	15,1	24,4	22,2	12,6
Vícečetné rodiny	Obojí zvládám bez větších problémů	60,3	45,5	47,0	37,8	53,6
	Dobře zvládám práci na úkor rodiny, případně opačně	22,4	29,7	23,0	31,1	27,5
	Zvládám obojí tak napůl, případně mám problémy v práci i v rodině	17,2	24,8	30,0	31,1	18,8
Neúplné rodiny	Obojí zvládám bez větších problémů	64,0	45,5	52,3	48,1	57,8
	Dobře zvládám práci na úkor rodiny, případně opačně	17,9	24,9	23,9	23,1	21,1
	Zvládám obojí tak napůl, případně mám problémy v práci i v rodině	18,1	29,6	23,9	28,8	21,1

Závěr

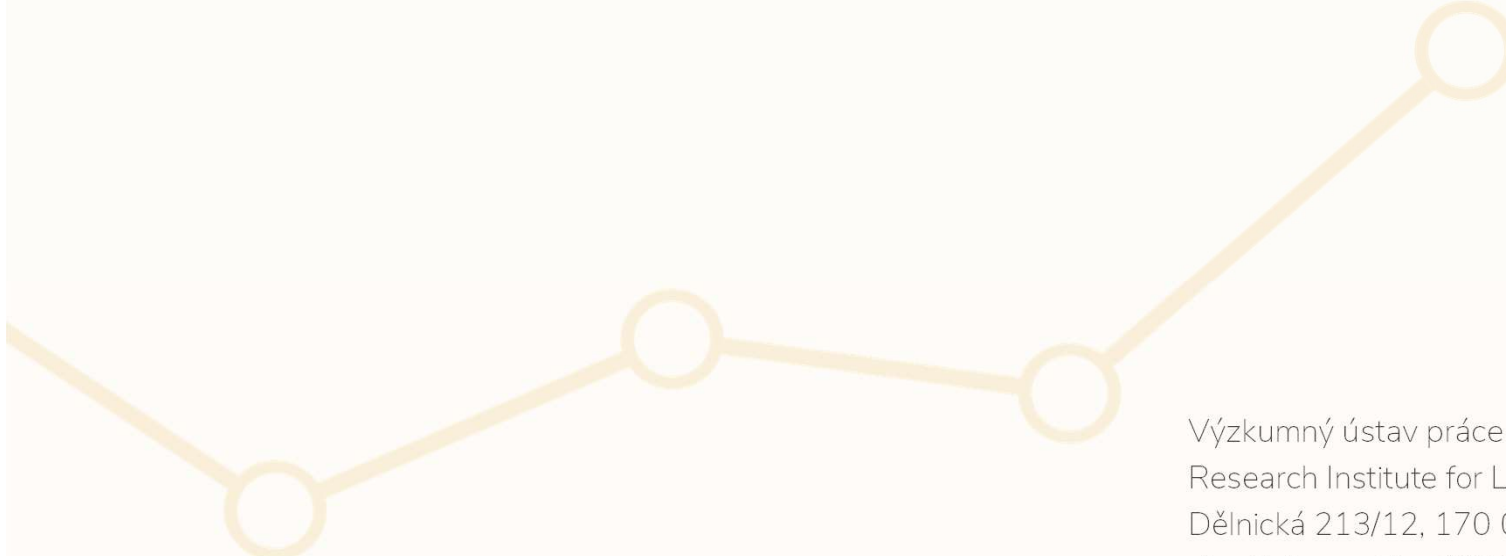
- Otcovství i mateřství je konceptualizováno ve vzájemném vztahu
- Trh práce výrazně utváří mateřství i otcovství v rovině ideové i praktické
- Nástroje sociální a rodinné politiky (mateřská dovolená, rodičovská dovolená, dostupnost institucionální péče o děti) významně ovlivňují podobu rodičovství
- Otcovství a mateřství je komplementární, nová role aktivního/angažovaného otce závisí do značné míry na osobních preferencích muže
- Sladování rodičovských a pracovních rolí – v současnosti vnímáno jako problematické více než třetinou rodičů (v rodinách se třemi a více dětmi téměř polovinou rodičů) → *řešení nejen na trhu práce, ale i v rodině (otcové)*
- Pomoc prarodičů s péčí o vnoučata neproblematickému sladování rodičovských a pracovních povinností významně napomáhá
→ *důraz na širší rodinu a mezigenerační pomoc
rozdělení péče o děti mezi víc aktérů (rodinná politika)*

Literatura

- NEŠPOROVÁ, Olga, 2019. Hazy transition to fatherhood: The experiences of Czech fathers. *Journal of family issues*, 40(2), 143–166.
- NEŠPOROVÁ, Olga, 2019. Non-normative parents in the gender-traditional Czech Republic. In. *New parents in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar.
- NEŠPOROVÁ, Olga & Kristýna JANUROVÁ, 2018. Working fathers and childcare in the Czech Republic. In. *Fathers, childcare and work: Cultures, practises and policies*. Bingley: Emerald Publishing.
- KŘEČKOVÁ TŮMOVÁ, Naděžda – NEŠPOROVÁ, Olga – SVOBODOVÁ, Kamila – PALONCYOVÁ, Jana – HÖHNE, Sylva, 2023. *Rodiny s dětmi v letech 2018–2022*. Praha: RILSA.
- KUCHAŘOVÁ, Věra & Olga NEŠPOROVÁ, 2019. Rodinná politika a formální a neformální péče o předškolní děti ve vybraných státech Evropy. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 55(4), 477–505.

Děkuji za pozornost

olga.nesporova@rilsa.cz

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Research Institute for Labour and Social Affairs
Dělnická 213/12, 170 00 Praha 7
rilsa@rilsa.cz, T: +420 211 152 711
www.rilsa.cz